

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา

เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นเมื่อนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร ได้ออกมาประกาศในรายการ “นายก ฯ ทักษิณคุยกับประชาชน” เมื่อวันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2546 ว่า “ผมขอบอกเลยว่า จะรุนแรง...ให้รู้ว่าคำแล้วอันตราย ท่านอาจถูกยิงตาย จำคุก ประหารชีวิต”¹ ผลที่ตามมาก็คือผู้ต้องสงสัยว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติด (อาจเป็นประชาชนผู้บริสุทธิ์) ต้องถูก “ฆ่า” ไปเป็นจำนวนมากกว่า 2,000 คน รัฐบาลออกมาให้ข่าวว่าเป็นการ “ฆ่าตัดตอน” หรือเป็นการฆ่าหักหลังกันเองระหว่างผู้ค้ายาเสพติด ซึ่งประชาชนและสื่อส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและเชื่อกันว่าพวกที่ตายไปนั้นเป็นพวกที่สมควรตายจริง ๆ² ไม่ได้มีความสงสัยว่าเหตุใดจึงไม่มีการตามจับคนร้ายมาดำเนินคดี และเหตุใดจึงไม่มีการชันสูตรพลิกศพ³

¹ ทีมข่าวการเมือง, “ยุทธการ 90 วัน อันตราย กุดหัวนักค้ายาบ้า,” เนชั่นสุดสัปดาห์ 11 (17 กุมภาพันธ์ 2546): 22.

² ข่าวและบทความที่เกี่ยวกับนโยบายการทำสงครามปราบปรามยาเสพติดของรัฐบาลทักษิณ 1 ในช่วงตั้งแต่เริ่มประกาศนโยบายในเดือนกุมภาพันธ์จนถึงเดือนธันวาคมที่รัฐบาลทักษิณ 1 ได้ประกาศชัยชนะในสงครามยาเสพติด ข่าวและบทความส่วนใหญ่จะแสดงให้เห็นถึงความพอใจของประชาชนต่อนโยบายนี้ เช่น เทพชัย หย่อง, “ชัยชนะ สงครามยาเสพติด...จะยั่งยืนแค่ไหน?”, เนชั่นสุดสัปดาห์ 12 (1-7 ธันวาคม 2546): 98, ทีมข่าวการเมือง, “ล่า ‘ไอ้ไม่ง’ วงราชการ-การเมือง เป้าใหญ่สงครามยาเสพติด ‘เดือนร้อน’,” เนชั่นสุดสัปดาห์ 11 (10 มีนาคม 2546): 14-15, และอาชญา ขาวสด, “3 เดือนอันตรายสงครามยาเสพติดสวมรอยฆ่าทั่วปท. แก๊งยาบ้าตายเกลื่อน,” มติชนสุดสัปดาห์ 23 (7-13 กุมภาพันธ์ 2546): 89. และแม้กระทั่งหนังสือที่ออกตามกระแสนิยมของตลาดก็มีหนังสือของ ฮ. นิกฮูกี้, เถียงแทน “ทักษิณ ชินวัตร”, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยามอินเตอร์บุ๊คส์, 2547), น. 109-117. ที่กล่าวว่าถ้าเปรียบเทียบกับสถิติที่มีผู้ติดยาเสพติดเข้ารายงานตัวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งสิ้น 314,745 คน และถ้าครอบครัวหนึ่งมีสมาชิก 4 คนโดยเฉลี่ยจะได้ตัวเลขคนที่ต้องทนทุกข์กับยาเสพติดจำนวนกว่า 1 ล้าน 2 แสนคน ดังนั้น “คนตายแค่ 2500 คน เทียบกับประเทศชาติที่จะเสียหายไม่ได้เลย!”

³ บุญเลิศ ช่างใหญ่, “ผลดีแห่งข้อทักท้วง คัดค้าน “สงครามฆ่าตัดตอน” 1,000 ศพ,” มติชนสุดสัปดาห์ 23 (7-13 กุมภาพันธ์ 2546): 19.

ส่วนผู้ที่ถูกจับกุมและดำเนินคดีในข้อหาค้ายาเสพติด ซึ่งถือเป็นคดีนโยบายของรัฐบาล ก็จะถูกศาลพิพากษาตัดสินลงโทษประหารชีวิต การที่ศาลไม่สามารถใช้ดุลพินิจของศาลในการพิจารณาลดหย่อนโทษคดียาเสพติดได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดทางกฎหมายและความไม่เท่าเทียมกัน ในกระบวนการพิจารณาความอาญาทำให้ศาลต้องตัดสินลงโทษประหารชีวิตเท่านั้น⁴

เมื่อจำนวนผู้ถูก "ฆ่า" ทั้งในและนอกกระบวนการยุติธรรมอื่นเนื่องมาจากนโยบายที่แข็งแกร่งในการทำสงครามปราบปรามยาเสพติดของรัฐบาลมีเพิ่มมากขึ้น ก็ทำให้มีกระแสคัดค้านจากองค์กรสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และองค์กรสหประชาชาติต่อการใช้นโยบายที่รุนแรงของรัฐบาลไทย อย่างไรก็ตามกระแสการคัดค้านดังกล่าวก็ดูเหมือนจะไม่ได้ส่งผลอันใด นอกจากการที่นายกฯ ออกมาตอบโต้เป็นระยะว่า “คนคัดค้านจะทำให้การแก้ไขปัญหาเสพติดไม่ประสบผลสำเร็จ คนคัดค้านเป็นคนไทยไร้เปล่า คนคัดค้านไม่รักชาติ”⁵

จากการใช้ข้ออ้างเรื่อง “ชาติ” ของนายกฯ ทักซิณในการสร้างความชอบธรรมให้กับนโยบายที่ก่อให้เกิดความรุนแรงในสังคม รวมถึงการตัดสินลงโทษประหารชีวิตผู้ฝ่าฝืนนโยบายดังกล่าว⁶ ผู้เขียนเห็นว่ากระบวนการในการใช้อำนาจและความรุนแรงของรัฐ ตลอดจนกระบวนการสร้างความชอบธรรมให้กับการกระทำดังกล่าวมีประเด็นที่น่าสงสัยและน่าศึกษาหลายประเด็น รวมทั้งสาเหตุและปัจจัยที่สังคมไทยส่วนใหญ่ไม่เพียงสยบยอมให้กับการใช้อำนาจและความรุนแรงของรัฐ เท่านั้น แต่ยังเห็นดีเห็นงามไปกับการกระทำดังกล่าวอีกด้วย

ดังนั้นการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้เขียนจึงต้องการตอบคำถามว่า รัฐมีกระบวนการในการใช้อำนาจและความรุนแรงที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ผ่านรูปแบบการลงโทษประหารที่แตกต่างกัน ในกระบวนการพัฒนาสู่ความเป็นอารยะ⁷ ในบริบทสังคมไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน และรัฐใช้เหตุผลข้ออ้างใดในการสร้างความชอบธรรมให้กับการลงโทษประหารชีวิต ซึ่งถือว่าเป็น

⁴ บรรหาร กาลา และ ศศิพรพร พวงพันธ์, “การปฏิรูประบบโทษทางอาญาในประเทศไทย,” ใน การสัมมนาเรื่อง “การปฏิรูประบบโทษทางอาญาในประเทศไทย,” (สถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม 16 กรกฎาคม 2548), น. 35-40.

⁵ บุญเลิศ ช่างใหญ่, “ผลดีแห่งข้อทักท้วง คัดค้าน “สงครามฆ่าตัดตอน” 1,000 ศพ,”.

⁶ ข้อมูลจาก สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ผลการดำเนินการที่สำคัญตามนโยบายรัฐบาล ปีที่ 2 รัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร (26 กุมภาพันธ์ 2545 – 26 กุมภาพันธ์ 2546), (กรุงเทพ ฯ: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2546), น. 52. ระบุว่าในเดือนกุมภาพันธ์ที่รัฐบาลเริ่มปฏิบัติการปราบปรามยาเสพติด มีผู้ต้องคำตัดสินลงโทษประหารชีวิตในคดียาเสพติด 18 คน

⁷ เรื่องความเป็นอารยะในบทความนี้ ผู้เขียนใช้แนวความคิดจากงานของ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, “อารยะขัดขืน,” รัฐศาสตร์สาร ปีที่ 24 ฉบับที่ 3 (2546): 55.; ธงชัย วินิจจะกุล, “ภาวะอย่างไรหนอที่เรียกว่า

การลงโทษที่รุนแรงที่สุดที่รัฐจะใช้ลงโทษต่อผู้กระทำผิดกฎหมายบ้านเมืองด้วยวิธีการ "ฆ่า" ซึ่งเป็นการ "กำจัด" ผู้กระทำผิดให้ออกไปจากสังคมอย่างถาวรและอย่างถูกต้องตามกฎหมาย⁸

1.2 คำถามหลักในการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการลงโทษประหารชีวิตในสังคมไทย ส่วนใหญ่จะศึกษาในเรื่องแนวคิดในการลงโทษ ตัวยกกฎหมาย วิธีการลงโทษ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับและผลเสียจากการลงโทษประหารชีวิต การศึกษาส่วนใหญ่มุ่งที่จะตอบคำถามว่าควรยกเลิกโทษประหารชีวิตในสังคมไทยหรือไม่⁹ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าไม่เพียงพอที่จะตอบคำถามและข้อสงสัยของผู้เขียนในเรื่องกระบวนการวิธีที่เปลี่ยนแปลงไปของรัฐในการใช้อำนาจและความรุนแรง "จัดการ" กับสังคม ผ่านทางการลงโทษประหารชีวิต

ศิริไลซ์เมื่อชนชั้นนำสยามสมัยรัชกาลที่ 5 แสวงหาสถานะของตนเอง ผ่านการเดินทางและพิพัตถ์ทั้งในและนอกประเทศ," รัฐศาสตร์สาร ปีที่ 24 ฉบับที่ 2 (2546): 1-17.; Jonathan Fletcher, Violence and Civilization: An Introduction to the Work of Norbert Elias (Cambridge: Polity Press, 1997) pp. 183-184. และ Norbert Elias, The Civilizing Process: Sociogenetic and Psychogenetic Investigation (Massachusetts: Blackwell Publishers, 2000) pp. 5-8. ที่กล่าวว่าความเป็นอารยะหรืออารยธรรมคือกระบวนการพัฒนาที่มีเป้าหมายแน่นอนและชัดเจน แต่ก็ดูราวกับว่าจะเป็นกระบวนการที่ไม่มีจุดเริ่มต้นหรือจุดสิ้นสุด ซึ่งก็คือกระบวนการพัฒนาไปสู่ "ความดีกว่า" ในคุณลักษณะต่าง ๆ ที่สามารถเทียบเคียงได้จากระดับการพัฒนาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ศาสนา กิริยามารยาทและจารีตประเพณี ซึ่งกระบวนการพัฒนาสู่ความเป็นอารยะจะแตกต่างกันในแต่ละบริบทสังคม ซึ่งรวมถึงการให้ความหมาย ความสำคัญ และการตีความ

⁸ กรมราชทัณฑ์, "การประหารชีวิตอดีต-ปัจจุบัน," <<http://www.correct.go.th/demo/museum/museum2.html>>, มีนาคม 2550

⁹ รายละเอียดงานศึกษาวิจัยโปรดดู ชินันท์ ศรีธีระวิศาล, "การลงโทษประหารชีวิต," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523); บงกช สัจจานิตย์, "โทษประหารชีวิตในทัศนะของพระอาจารย์ผู้สอนที่มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย และสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534); เยาวลักษณ์ ศรีเผด็จ, "ควรยกเลิกโทษประหารชีวิตหรือไม่," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523); รุ่งธรรม สุจิธรรมรักษ์, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องความมุ่งหมายของการลงโทษ," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522); วิศิษฎ์ เจนนานนท์, "โทษประหารชีวิต: ศึกษาวิธีการบังคับโทษด้วยการชดเชยกับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545).

ดังนั้นคำถามหลักของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ

1. กระบวนวิธีในการใช้อำนาจและความรุนแรงของรัฐเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ผ่านรูปแบบการลงโทษประหารชีวิตที่แตกต่างกันในกระบวนการพัฒนาสู่ความเป็นอารยะในบริบทสังคมไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน
2. รัฐไทยใช้เหตุผลข้ออ้างใดในการสร้างความชอบธรรมให้กับการลงโทษประหารชีวิต
3. เหตุใดสังคมไทยจึงยอมรับและให้การสนับสนุนการลงโทษประหารชีวิตผู้ที่กระทำความผิด

1.3 ขอบเขตการศึกษาวิจัย

การศึกษานี้จะทำการศึกษากระบวนวิธีในการใช้อำนาจและความรุนแรงของรัฐ ผ่านรูปแบบการลงโทษประหารชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ในบริบทสังคมไทยในกระบวนการพัฒนาสู่ความเป็นอารยะในสมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน (พุทธศักราช 2546) โดยจะทำการศึกษาผ่านทางกรณีศึกษาการลงโทษประหารชีวิตทั้ง 3 รูปแบบ คือ ลงโทษประหารชีวิตด้วยการตัดศีรษะ ยิงเป้า และฉีดยาพิษ โดยทำการเลือกการลงโทษประหารชีวิตครั้งแรกในแต่ละรูปแบบของการลงโทษประหารชีวิตมาเป็นกรณีศึกษา เพราะรูปแบบการลงโทษประหารชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นแสดงให้เห็นจุดเปลี่ยน และกระบวนวิธีในการใช้อำนาจและความรุนแรงของรัฐที่แตกต่างกันในกระบวนการพัฒนาสู่ความเป็นอารยะในบริบทสังคมไทยดังนี้

1. การลงโทษการประหารด้วยการตัดศีรษะนั้นมีมานานในสังคมไทย แต่เป็นการลงโทษประหารชีวิตที่มาพร้อม ๆ กับการลงโทษในลักษณะอื่นด้วย สยามรัฐ¹⁰

¹⁰ คำว่า “ไทย” หมายถึงชนชาติไทยที่มีถิ่นที่อยู่อาศัยในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ก็ยังไม่ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนว่าชนชาติไทยหรือคนไทยนั้นมาจากไหน อย่างไร ก่อนจะมาตั้งรกรากในถิ่นที่อยู่ดังกล่าว ส่วนคำว่า “สยาม” นั้นหมายถึงดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ รายละเอียดเพิ่มโปรดดู ใน จิตร ภูมิศักดิ์, ความเป็นมาของคำสยาม ไทย, ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ, พิมพ์ครั้งที่ 1. (กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2519); ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, จากสยามเป็นไทย: นามอันสำคัญไฉน?, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2548) และสุจิตต์ วงษ์เทศ, คนไทยมาจากไหน?, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2548)

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ต้องมีการปรับตัวในหลายด้านทั้งการปฏิรูปการครองและการปฏิรูปกฎหมาย เพื่อให้รอดพ้นจากภัยคุกคามของเจ้าลัทธิอาณานิคมทั้งหลาย จึงได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 (พ.ศ. 2451) การลงโทษประหารชีวิตจึงได้รับการบัญญัติว่าเป็นโทษตัดศีรษะเพียงอย่างเดียว¹¹ ผู้เขียนเลือกคดีการประหารชีวิตหนานปัญญาผู้ร้ายฆ่ามิสเตอร์มิลเลอร์เป็นกรณีศึกษา เพราะเป็นกรณีการลงโทษประหารชีวิตครั้งแรกหลังจากที่ได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายลักษณะอาญาดังกล่าว

2. ศึกษาการลงโทษการประหารด้วยการยิงเป้าครั้งแรก ในประเทศไทยที่นำมาใช้ในการลงโทษประหารชีวิตนักโทษการเมืองกรณีกบฏนายสิบ โดยจะทำการศึกษาศถานการณ์ทางการเมือง กระบวนวิธีในการใช้อำนาจและความรุนแรงของรัฐภายหลังการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ในปีพุทธศักราช 2475- 2478 ซึ่งในขณะนั้นยังไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง เกิดการก่อกบฏหลายครั้ง ประกอบกับนโยบาย “การสร้างชาติไทย” ที่พยายามกำหนดสถานภาพและตำแหน่งแห่งที่ของความเป็น “ชาติไทย” ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
3. การลงโทษประหารด้วยการฉีดสารพิษ จะทำการศึกษาคดีการลงโทษประหารชีวิตด้วยการฉีดสารพิษครั้งแรกในประเทศไทยเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2546 เป็นการประหารชีวิตนักโทษ 4 คน 3 คนแรกเป็นนักโทษทางคดียาเสพติด และอีกหนึ่งคนเป็นคดีฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อน โดยการศึกษาจะเริ่มตั้งแต่การที่ประเทศไทย ได้ทำสัญญาเข้าร่วมเป็นภาคีกติการะหว่างประเทศในวันที่ 29 ตุลาคม 2539 ตามข้อตกลงของสหประชาชาติว่าด้วยเรื่องสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง จนกระทั่งประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการลงโทษประหารชีวิตจากการยิงเป้า มาเป็นการฉีดสารพิษ

¹¹ เนื่องจากการประหารชีวิตนักโทษโดยใช้วิธีทรมานก่อนประหารหรือทรมานให้ตายนั้นถูกมองว่าเป็นการกระทำที่ป่าเถื่อนและประเทศเจ้าลัทธิอาณานิคมทั้งหลายอาจถือเป็นข้ออ้างในการรุกรานหรือเอาเปรียบสยามประเทศ ซึ่งจะกล่าวต่อไปในบทที่ 4

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยจะใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ในการศึกษา ซึ่งเอกสารที่ใช้แบ่งออกเป็น 1) เอกสารชั้นต้น เช่น ตั๋วบทกฎหมาย เอกสารนโยบายของรัฐ และเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการลงโทษประหารชีวิต และ 2) เอกสารชั้นสอง เช่น หนังสือเอกสาร วารสาร บทความ สิ่งพิมพ์ และข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องกับเรื่องรัฐ การใช้ความรุนแรง และการลงโทษประหารชีวิต

การศึกษาเรื่อง “การลงโทษประหารชีวิต: อำนาจ ความรุนแรงและรัฐไทย” แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 5 ส่วนหลัก คือ ส่วนแรกศึกษาแนวคิดเรื่องการก่อการกำเริบรัฐที่ผู้เขียนเห็นว่ามีความสำคัญ เพราะเป็นแนวคิดที่รัฐใช้เป็นเหตุผลข้ออ้างในการใช้ความรุนแรงต่อผู้คนภายในรัฐ ส่วนที่สองศึกษาถึงความเป็นมา ความหมาย และวัตถุประสงค์ของการลงโทษประหารชีวิต และรูปแบบการลงโทษประหารชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปในกระบวนการพัฒนาสู่ความเป็นอารยะในบริบทสังคมไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปีพุทธศักราช 2546 ในภาพรวมเพื่อนำไปสู่การกล่าวถึงรายละเอียดในส่วนถัดไปคือ ส่วนที่สามซึ่งเป็นการศึกษากรณีศึกษาการลงโทษประหารชีวิตครั้งแรกของแต่ละรูปแบบคือ การตัดศีรษะ การยิงเป้า และการฉีดสารพิษ ที่แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ว่ารัฐจะมีอำนาจอันชอบธรรมในการใช้ความรุนแรง “จัดการ” กับสังคมตามแนวคิดของแมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber)¹² แต่รัฐก็มีความจำเป็นต้องเปลี่ยนรูปแบบการลงโทษการประหารชีวิตให้มีความเป็นอารยะมากขึ้น ซึ่งทั้ง 3 กรณีศึกษาจะถูกกล่าวถึงในบทที่ 4 5 และ 6 ตามลำดับระยะเวลา โดยใช้แนวคิดของโยฮัน กัลตุง (Johan Galtung)¹³ เรื่องความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และความรุนแรงทางตรง ในการอธิบายเพื่อให้เห็นมิติของความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมไทยได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ส่วนที่สี่ศึกษาว่าเพราะเหตุใดสังคมไทยจึงยอมรับและให้การสนับสนุนการลงโทษประหารชีวิตผู้ที่กระทำความผิด โดยอาศัยแนวคิดเรื่องความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมของกัลตุงเป็นหลักในการอธิบาย

¹² Max Weber, “Politics as a Vocation.” in *Violence: A Reader*, ed. Catherine Besteman. (New York: Palgrave Macmillan, 2002), pp. 13-18.

¹³ Johan Galtung, *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization* (London: SAGA Publication, 1996), pp.196-210.